

Priloga 3

CRP – Sistemi sobivanja domačih in divjih živali

POPIS IN OPIS ŠKOD POVZROČENIH OD VOLKA V CENTRU ZA SONARAVNO REKULTIVIRANJE VREMŠČICA

Uporaba psov in oslov za potrebe zaščite

Uvod

V okviru CRP – Sistemi sobivanja domačih in divjih živali smo v Centru za sonaravno rekultiviranje Vremščica preizkušali že obstoječe sisteme zaščite, opazovali obnašanje živali namenjenih zaščiti in preizkusili nov sistem imenovan »Fladry« za zaščito proti volkom. V prilogi so opisani napadi volkov, škode, sistemi skozi katere jim je uspelo prodreti, pomanjkljivosti sistemov ter možne rešitve.

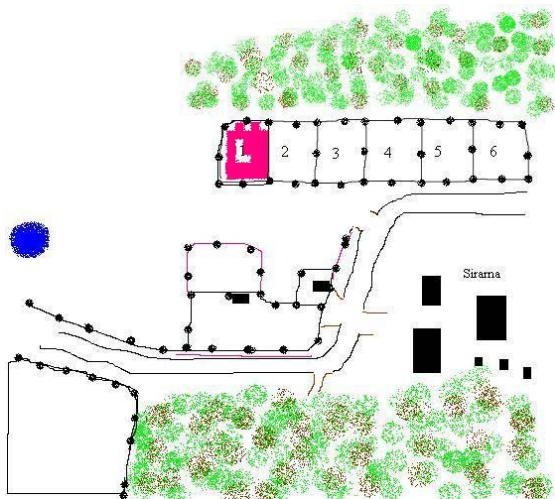
1. Vdor 1

Štiri žična ograja višine 102 cm.

V 1 čredinki ob gozdu približno 300 živali, ki so se ob napadu razbežale naokoli (brez osla).

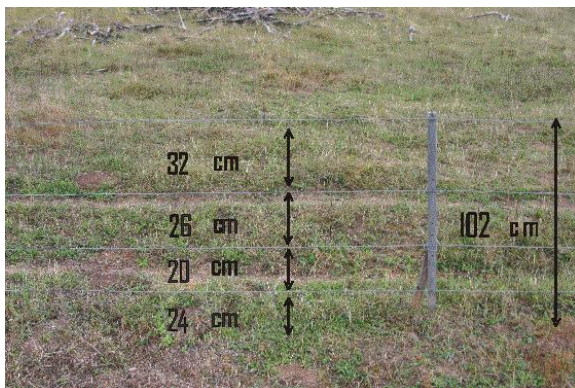
Ubite 3 mlečne ovce. V nočnem času.

Opažen padec mleka iz 300 na 270L.



Slika. Mesto prvega napada.

Slika. Mesto prvega napada –skica (obarvano z rdečo)

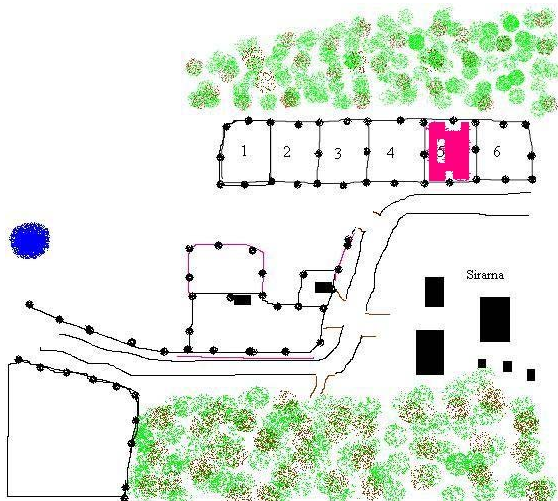


Slika. Ograja na mestu prvega napada.

2. Vdor 2

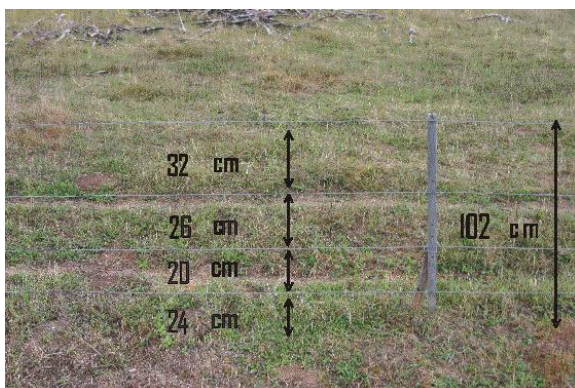
Štiri žična ograja višine 102 cm. Volk viden ob napadu zjutraj ob 6 uri. Osel je bil v sosednji čredinki.

Ubiti 2 mlečni ovci v 5 čredinki. Polovica živali od 300 se je razbežalo.



Slika. Mesto drugega napada (puščica).

Slika. Mesto drugega napada –skica (obarvano z rdečo)

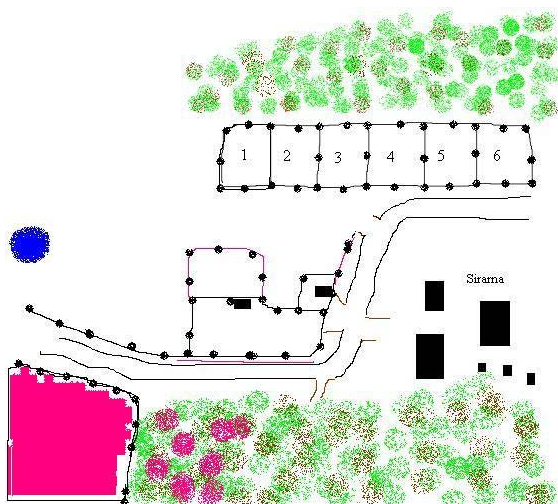


Slika. Ograja na mestu drugega napada.

3. Vdor 3

Tri žična ograj višine 85 cm.

V čredinki v gozdu nad sirarno. Trop 200 jalovih ovc in osel, ki so se ob napadu razbežale. V prvi fazi pogrešanih 140 živali. 120 se jih je vrnilo v kratkem času , 4 malo kasneje. Ubil 4 jalove ovce od tega ena obžrta.



Slika. Mesto tretjega napada (puščica).

Slika. Mesto tretjega napada –skica (obarvano z rdečo)



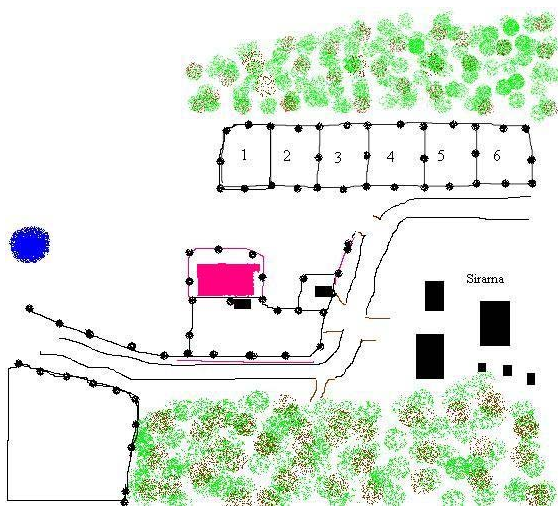
Slika. Ograja na mestu tretjega napada.

4. Vdor 4

Elektro-mreža višine 106 cm.

V čredinki ob sirarni. V tropu 60 jalovih mladice z oslom. Ob napadu vse pobegnile, nato so se postopoma vračale. Nekaj se jih ni vrnilo.

Ubil 1 jalovo mladico.



Slika. Mesto četrtega napada (puščica).

Slika. Mesto četrtega napada –skica (obarvano z rdečo)



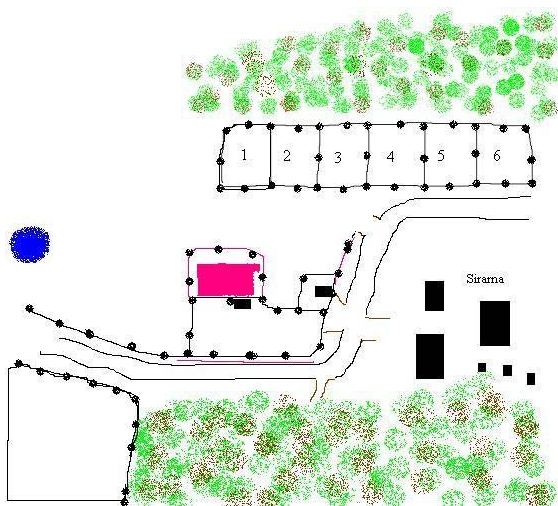
Slika. Ograja na mestu četrtega napada.

5. Vdor 5

Elektro-mreža višine 106 cm.

V čredinki ob sirarni. V tropu 50 jalovih mladice z oslom. Ob napadu vse pobegnile, nakar so se postopoma vračale.

Ubil 3 jalove mladice izven čredinke.



Slika. Mesto petega napada (puščica).

Slika. Mesto petega napada –skica (obarvano z rdečo)



Slika. Ograja na mestu petega napada.

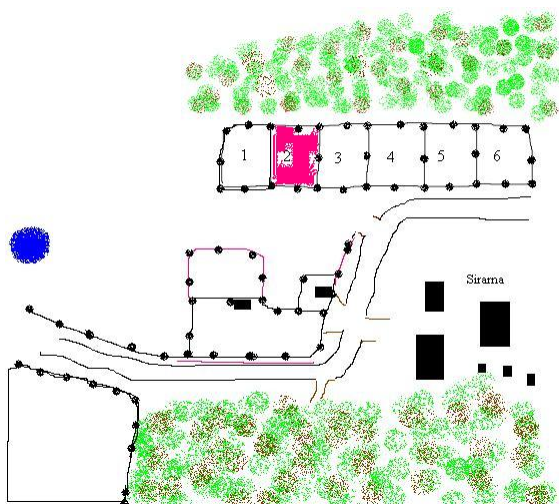
6. Vdor 6

Štiri žična ograja višine 102 cm.

V čredinki ob gozdu približno 280 živali, ki so se ob napadu razbežale naokoli.

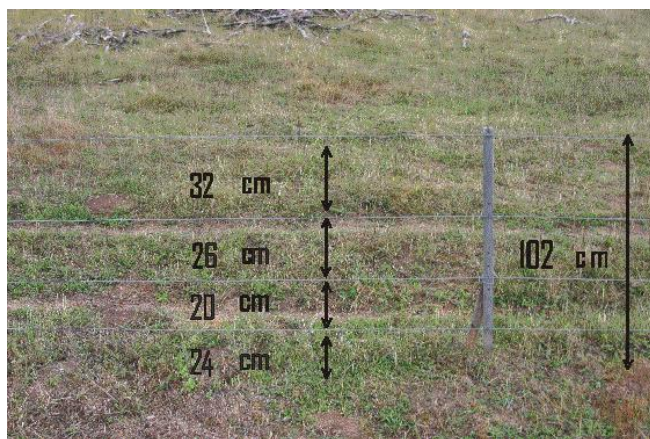
Ubitih **11** mlečnih ovc na različnih lokacijah izven čredinke. V nočnem času. Verjetna prisotnost mladičev. Osel v čredinki.

Opažen padec mleka iz 150 na 130L.



Slika. Mesto prvega napada.

Slika. Mesto prvega napada –skica (obarvano z rdečo)



Slika. Ograja na mestu šestega napada.

UGOTOVITVE

A. Ograda

V centru se uporablja več vrst žičnih ograd ter elektro-mreža, ki se razlikujejo glede na višino in število uporabljenih žic v sami ograji. Po opravljenih meritvah na mestih vdora v čredinke sega štirižična ograja v višino 102cm z 20 do 34cm razmaki, trižična sega v višino 85cm s 25 do 30cm razmaki med tem, ko sega elektro-mreža v višino 106cm. Pri pregledu ograje so bili na mestih vdora volkulje v čredinke 1, 2 in 5 ob ograji opaženi posamezni nanosi poraščene zemlje, ki segajo pogosto do samega vrha ograje (Slika). Žice so na nekaterih mestih slabo pritrjene na količke oz. je napetost popustila (Slika).



Slika. Kupi zaraščene zemlje ob ograji (puščica).



Slika. Slabo pritrjene žice.

Pri opravljenih meritvah električne napetosti v žicah so le te znašale v daljšem obdobju med 1000 in 3000V. Izmerjene vrednosti so absolutno prenizke, k čemur pripomore tudi suho vreme, zato menimo, da je potrebno v prvi fazi v žicah zagotoviti električni tok jakosti 5000V in več, kajti le s tako močjo strese žival dovolj močno, da si dejanje zapomni in dobi strah pred ograjo. V drugi fazi bi bilo potrebno temeljito pregledati mesta ob ograji in zravnati višja mesta, ki predatorju omogočijo lažji preskok ograje. V tretji fazi predlagam prehod na petžični sistem, z razmakom žic do 20cm in višine 120cm. Na izpostavljenih mestih je priporočljiv dodatek šeste žice na zunanji strani, ki bo preprečila spodkopavanje in preskok ograje.

Glede na to, da so se napadi dogajali ponoči ali zelo zgodaj zjutraj, je v nočnem času priporočljivo živali prestavljati v nočno čredinko in na začetku samo na tem mestu vzpostaviti zadovoljiv sistem zaščite. Tak sistem se je pokazal za zanesljivega, vendar pa je nekoliko vprašljiv pri reji mlečnih ovc, ki se pasejo večji del dneva in noči in je od tega odvisna mlečna proizvodnja saj so nočne čredinke manjše in ne nudijo zadovoljivo paše. Deloma se lahko temu izognemo z vzpostavitvijo večje nočne čredinke, kar bo povečalo stroške, količina mleka pa bo verjetno večja za nekaj litrov. Dobra stran večje nočne čredinke se lahko pokaže tudi pri morebitnem uspelem vdoru predatorja v čredinko saj omogoča pobeg napadenih živali in posledično manj žrtev. Pri manjši nočni čredinki bi bilo žrtev veliko več, saj bi bil onemogočen pobeg, hkrati pa masivnost same ograje preprečuje živalim rušenje ograje in razpršitev po okolici. Ob pogostejših napadih v čredinkah preko dneva pa bo potrebno razmisliti tudi o vzpostavitvi prej omenjene petžične zaščite na zunanjih mejah pašnikov.

Mnenja o uporabi elektro-mreže so deljena. Po eni strani ima prednost pred žičnato ogrado, ker je pod tokom večja površina, postavitvev je enostavna ter jo po potrebi tudi hitro pospravimo. Pri vdoru predatorja v čredinko omogoča napadenim živali pobeg s čimer se zmanjša sama škoda. Slaba stran je cena (trenutno nabavo take mreže deloma subvencionira država), kratka življenjska doba in zapletanje rogatih vrst ovc (slika).



Slika. Zaplet v elektro-mrežo



Slika. Zaplet v elektro-mrežo in pogin.

Ni še popolnoma jasno kako je prišlo do obeh napadov v elektro-mreži. Možno je, da je že prisotnost volka na zunanji strani mreže sprožilo bežanje tropa, ki je elektro-mrežo z lahkoto podrl. Iz literature je razvidno, da ovce, ki so se v kratkem časovnem obdobju večkrat srečale z napadi zveri, reagirajo na njihovo prisotnost burno že ob njihovi prisotnosti v bližini. V takih razmerah živali se brezglavo poženejo v beg še preden predator vdre v ogrado.

B. Uporaba živali za zaščito

Po pregledu in analizi dogodkov lahko poudarim, da so osli in psi ob napadih popolnoma odpovedali. Glede na ravnanje z osli in psi kakor tudi zaradi njihove neustrezne priprave na opravljanje varovalne funkcije je bilo njihovo obnašanje ob napadih pričakovano. Na žalost moram na tem mestu poudariti, da osli in psi v centru ne bodo mogli varovalne funkcije opraviti nikoli in je njihova prisotnost v čredinkah oz. na področju čredink v varovalne namene neupravičena.

Kasnejše ločevanje oslov od črede in njihova prerazporeditev v prazne čredinke na mestih vdorov je nepotrebno in nefunkcionalno saj nima nobenega varovalnega učinka, hkrati pa je ločevanje osla od drugih živali in nastavljanje volku sedaj, ko je na družbo že navajen sporno iz gledišča dobrobiti živali.

Iz literature je razvidno, da so se za varovanje čred najbolje obnesli šolani psi, osli in lame. Lama v Centru in na splošno v Sloveniji že zaradi svoje pojave in neskladnostjo s področjem ni primerna živalska vrsta. Iz literature je razbrati, da osli in psi kot čuvaji ne gredo skupaj, saj mora osel svojo prirojeno sovraštvo do psov obdržati. Ob stalni prisotnosti psov osel to funkcijo izgubi. Potrebno je tudi omeniti, da so osli pri varovanju zelo učinkoviti pri preganjanju divjih psov, proti volkovom pa lahko postanejo plen tudi sami. Izkušnje so pokazale, da se mora v čredi uporabljati po enega osla, saj se v primeru več oslov raje družijo z ostalimi prisotnimi osli, kot pa z ovcami. Mnenja o uporabi spola so nekoliko deljena vendar pa se nagibajo na stran samic in kastriranih živali, saj samci svojo vlogo včasih izvajajo preveč zavzeto. Uporabljale se naj bi nekoliko močnejše pasme. V čredo jih je potrebno uvesti že kot mlade živali in jih skupaj s čredo tudi krmiti. V primerjavi z varovalnimi psi do ljudi ne kaže agresivnosti in je za mesta z večjim pretokom ljudi (turistov) bolj primeren, hkrati pa še atraktiven.

Vsi so si enotni, da je uporaba več šolanih psov določenih pasem najprimernejši in najučinkovitejši način varovanja čred pred velikimi predatorji. Že na začetku je potrebno med mladiči opraviti selekcijo in izbrati najboljše mladiče za nadaljnjo šolanje. Izbrane pse že od malega vzrejamo skupaj z ovcami s katerimi bodo preživel preostali del svojega življenja. Pravilno trenirani psi so agresivni do ljudi in živali, ki se približajo tropu in so podrejeni samo lastniku. Omenjena lastnost nekoliko zmanjša njegovo uporabo na območjih večje frekvence ljudi.



Slika. Odrasli varovalni psi ob čredi ter privajanje mladičev na ovce (Vir, USDA).

Pojavljajo se tudi vprašanja o uporabi goveda v varovalne namene. V literaturi smo našli podatek iz Mehike, kjer so jagnjeta uspešno zaščitili z neagresivnimi telicami. Potreben je določeni čas za privajanje vrst med sabo. Avtor ocenjuje tako skupnost kot več vrstno pašo, ki

poleg zaščite jagnjetom nudi tudi boljšo izrabo paše. O uporabi goveda v varovalne namene bi bilo potrebno najti še kakšno literaturo, ki bi omogočila bolj oprijemljive podatke.

C. Škode

V času projekta smo podrobneje spremljali dogajanje šestih napadov v katerih je bilo ubitih 24 živali in sicer 16 mlečnih ovc ter 10 jalovih ovc. Številne živali so bile tudi poškodovane. Do vračila škode je bil Center upravičen samo za trupla, ki so bila najdena in so še imela številčno oznako. Za mlečne ovce v genski bazi je bila izplačana odškodnina v višini 70.000 SIT/glavi med tem, ko se za mladice izplačuje 37.000 SIT/glavo. Gre za vrednosti, ki so določene in jih je potrebno sprejeti kakršne so. Dejansko pa je škoda veliko večja saj v ceni ni všteta škoda, ki nastane zaradi padca mlečnosti, manjšega števila jagnjet v naslednjih letih, zdravljenja poškodb, uporabljenih ur in stroškov za popravilo ograd ter nenazadnje škoda, ki se pojavi ob izgubi subvencije zaradi premajhnega števila pašnih živali na površini.

Za pravičen izračun škode, bi bilo potrebno situacijo temeljito spremljati več časa na več lokacijah pod podobnimi pogoji. Kljub temu lahko rečemo, da živali ob napadu doživijo stres, kar vpliva na proizvodnje rezultate; v tem primeru na padec mleka. Najbolj je bil ta padec opazen po prvem napadu, ko so živali prihajale na višek svoje mlečnosti. Mlečnost se je iz 300L znižala na 270L pri naslednji molži. Če to preračunamo v vrednost sira, to pomeni, da ob uporabi 6L mleka za 1kg sira, izgubimo v prodaji 5kg sira ali 15.000 SIT. Dodamo lahko še kakšen tolar saj se mlečnost lahko popravlja tudi več dni, napadi pa so se vrstili večkrat zaporedoma. Ponovno naj poudarimo, da je za realni izračun škode zaradi padca mlečnosti potrebno imeti na voljo več podatkov skozi daljši čas, saj je padec mlečnosti opazen tudi pri selitvi ovc, ki pa so se ravno takrat tudi izvajale.

Če upoštevamo, da je bilo ubitih 16 mlečnih ovc to pomeni ravno tak izpad jagnjet v naslednjem letu in še nekaj let zatem. Izpad se lahko sicer naslednje leto nadomesti z lanskimi mladnicami, kljub temu pa je izguba jagnjet v dveh letih po napadu realna. Hkrati z izpadom jagnjet in nadomeščanjem izgubljenih živali v osnovni čredi pomeni to tudi manjšanje rezervne baze z mladnicami, s katerimi ob normalni sezoni brez nepredvidenih izpadov lahko nadomeščamo izpade osnovne črede mlečnih živali. Že, če samo izračunamo vrednost izgube jagnjet v dveh letih po izgubi mlečnih ovc, ob prodajni ceni jagnjet po 13.000 SIT, to pomeni izgubo 416.000 SIT. K tej vrednosti bi lahko prišteli še kakšno dodatno leto izpada jagnjet in še neizračunljivo škodo ostalih dejavnikov, ki so potrebni, da čredo povrnemo v prvotno stanje.

K že opisani škodi je potrebno dodati tudi škodo, ki jo s svojim bežanjem in podiranjem ograje povzroča bežeči trop. Potrebno je nabaviti in popraviti potrgane žice in količke ter vrniti živali v čredinke, kar lahko traja tudi nekaj dni po napadu oz. kar nekaj dodatnih delovnih ur več.

Zaključek

Napadi na ovce se na lokacijah, kjer je volk že napadel ponavadi nadaljujejo. To potrjujejo tudi ugotovitve objavljene v različnih vrstah literature, ki pravijo, da volk, ki ni ustavljen ob prvem napadu svoj pohod nadaljuje in svoje znanje prenese tudi na potomce, ki bojo z napadanjem nadaljevali. Najzanesljivejša rešitev je seveda vedno odstrel živali, ki povzroča napade. Pogosto pa to ni mogoče zaradi zakonske zaščite živali, težavnosti odstrela prave živali ter smernic, ki postavljajo v ospredje sobivanje domačih in divjih živali na istem prostoru.

Število napadov lahko zmanjšamo, če že ne v celoti zaustavimo s primerno ogrado v kombinaciji z dovolj zmogljivim pašnim aparatom, ki bo omogočal jakost električnih pulzov preko 5000V. Postavitev nočne čredinke z ojačano zaščito bo varnost živali samo povečala, kar se je dobro obneslo tudi v Centru za sonaravno rekultiviranje Vremščica ter opazovani lokaciji v Mozlju. V kombinaciji z uporabo šolanih psov prave pasme, oslov ali v nekaterih primerih celo telic pa bo varovanje še učinkovitejše.

Po opravljeni analizi, kjer smo verjetno kakšno škodo še izpustil in se bo pokazala kasneje, lahko zatrdimo, da nastala škoda kot posledica napada volka in pokončanje določenega števila živali presega, vsaj za enkrat če že ne dvakrat ali celo trikrat izplačano vrednost, ki jo država priznava v primeru škod, ki jih povzročijo zaščitene vrste živali na pašnih živalih, zato bi bilo potrebno pri izplačevanju škod upoštevati tudi druge dejavnike, ki posredno vplivajo na nastalo škodo.